

Feđa Vukić

Što to čini jednu knjigu tako izazovnom, tako neobičnom

Robert Venturi, Denise Scott Brown, Steven Izenour, »Poruke Las Vegasa: zaboravljeni simbolizam arhitektonske forme«, »Građevinska knjiga«, Beograd 1988.

Naravno, pitanje je moglo biti postavljeno u prošlom vremenu, jer Venturijeva knjiga danas ima već povijesno značenje. Ali, pošto smo tek doživjeli prijevod, možemo aktualizirati materiju, dapače, notorno informativno kašnjenje možda skreće pažnju na osnove ideje »Las Vegasa«, prvobitno zamagljene superjednostavnim stilom pisanja i neobičnom nomenklaturom. Venturi je princ jednostavnosti, ali ne i misaone lakonike: ogoljene formulacije otkrivaju materiju koja je daleko od banalnosti, a ipak s one strane akademske forme, uz koketno namigivanje popularnoj kulturi.

Već svojom prvom knjigom »Složenosti i protivrječnosti u arhitekturi« (1966) Venturi je uspostavio image arhitekta koji piše i misli, dakle teoretičara i praktičara ujedno. Kompleksnost njegovih interesa, potvrđena i pisanjem o vlastitoj arhitekturi, iskazala se u slojevitosti teorije koja jednostavnom formom nudi višeznačna tumačenja. Kao što sam kaže u »jednom nenametljivom manifestu«, »više nije manje«, usput se izjašnjavajući za »oboje«, a ne »ili-ili« princip u građevnoj teoriji, i time u praksi. Krajnje jednostavno izrekao je da modernizam može biti i nešto drugo od purističkog shvaćanja tj. da »bogatstvo« prije nego »jasnoća značenja« arhitekture nalazi definitivno razrješenje u urbanom kontekstu. Kompleksnost i protivrječnost građenja, dakle, prvenstveno je odgovor zahtjevima konkretne okoline, tek onda »vječna« forma. Takvim se mišljenjem Venturi priključio pojedinim teorijskim sistemima koji šezdesetih godina sustavno preispituju moderni pokret i njegova praktična ostvarenja, što je proces direktno ili indirektno oslonjen na briljantne matematičke analize Colina Rowea iz 1947. godine. Uočavanje brojčanih i kompozicijskih podudarnosti klasičnih i modernističkih građevina potaklo je mnoge kasnije autore, puput Reynera Banhama, na podrobniju analizu teorije i prakse modernizma, time na relativizaciju, pa čak i demitologizaciju, pojedinih dionica »herojskog razdoblja«.

Ipak, Venturi je daleko od egzaktnosti Rowea, ili sofisticirane erudicije Banhama, iako

s potonjim dijeli živ interes za popularne mitologeme. Njegova razmišljanja zaključuju se, naime, rečenicom da je »66. ulica gotovo u redu«, da čak i bučna trgovačka ulica može zadovoljiti funkciju u gradskom kontekstu, a eventualne sumnje mogu biti uklonjene jednostavnim uvjerenjem da »neprestano izbjegavanje kaosa... daje snagu jedinstvenosti«. Gotovo da je kaos shvaćen kao princip višeg reda, ili barem kao princip o kojem valja voditi računa.

Važnim se aspektom proglašava i »značenje«, dakle semantička razina građevine, pri čemu je interesantno da je godinu prije izdanja Venturijeve knjige dovršena poznata zgrada braće Passarelli u rimskoj ulici Romagna. Prvi primjer dosljedno provedenog arhitektonskog kolaža anticipirao je Venturijevu postavku o fenomenu »zajedno« građevinskih elemenata, tj. različitim kodiranjem dijelova iste cjeline. Tri godine poslije, 1969, objavljen je antologijski zbornik »Značenje u arhitekturi« (uredili Charles Jencks i George Baird) kojim se lingvističke analize definitivno uvode u domenu arhitektonskog oblikovanja, a kojem nepretencioznu prethodnicu zasigurno čini prva Venturijeva knjiga. Značenje Jencksovog rada i odveć je znano da bi se ovdje posebno isticalo; ipak bi se moglo reći da vezivnu kariku prema »Jeziku postmoderne arhitekture« čine upravo »Pouke Las Vegasa«. Ono što je prvom knjigom bilo tek najavljeno, drugom je zadobilo konačan oblik u istraživanju funkcije urbanog tkiva suvremenoga kulisnog grada.

Koliko je Las Vegas atipičan i poseban grad, toliko je njegova analiza u komponentama primjenjiva na tipične megalopolise. Las Vegas postoji kao servis funkciji zabave i potrošnje, sve ostalo potisnuto je u drugi plan. Shvaćajući takav karakter suvremenog urbsa Venturi ga zdušno analizira, otkrivajući konstante njegova vizuelnog jezika. Elektronske gigantografije, kao agregati onoga što Stanislaw Lem naziva »fantomatikom« u kulturi, dakle hipnotičke ikone komercijalnog uvjetovanja, polazu svoje osnove u predelektronsku tehnologiju »druge mašinske ere«, koja se u vrijeme izdavanja »Vegasa« privodi kraju. Takva banhamovska poopćavanja strana su Venturijevu mišljenju i osnovama njegove studije utemeljene na apsolutno hladnim analizama urbane ikonike, fenomena kojim se bavio i Jencks. Potonji će se djelomično ogradići od Venturija, no za neku buduću studiju valjalo bi razmisliti koliko »arbitar elegancijum« postmodernizma zaista duguje hit-teoriji »ukrašene barake i patke«. Oba pojma, bu-

dući da autora »Vegasa« zaista ne karakterizira isključivost, mogli bismo shvatiti kao svojevrsnu najavu »dvostrukog kodiranja« građevine kod Jencksa. Osim toga, Venturi ilustrira teoriju usporedbom vlastite »Guild« kuće i Rudolphova »Crawford« zdanja, čime potpuno nevino ističe praktičnu razliku između »zgrade-simbola« i »zgrade-ikone«. Napokon, po Nigelu Whiteleyu, upravo je Las Vegas okoliš suvremenog (postmodernog) homo ludensa, dakle istog onog kojega tek naslućujemo u gustom tkanju Jencksove knjige. I na kraju, »sav taj eklekticism« detektirao je Venturi kao stilove Las Vegasa još davne 1972. godine, ističući »internacionalni jet-set« i »moderni holivudsko-orgazmičan« stil, ne zaboravljajući na »havajski Bauhaus«.

Dobri stari Robert i danas jedinstveno povezuje teoriju i praksu, primjereice u posljednjem projektu za proširenje Nacionalne galerije u Londonu, djelu koje još izaziva kontroverzne reakcije stručne javnosti. Što se drugo može očekivati od arhitekta kojega privlači nekonvencionalnost, nedosljednost i dvojnost, kao čista suprotnost svemu što zahtijeva arhitektonsko činstunstvo? Jer, »valjana arhitektura evocira mnogo nivoa značenja i kombinacija mnogih pristupa: njezin prostor i njezini elementi postaju čitki i produktivni na više načina istodobno«. Povezujući prethodnu tvrdnju s vrlo jednostavnom činjenicom na koju je upozorio Colin Rowe, da cjeloviti moderni grad još nije izgrađen, zaključujemo da suvremeni velegrad egzistira na raspuću urbanog koncepta predmehaničke i mehaničke ere i novih mogućnosti elektronskog doba. Drugim riječima, još neriješeni problemi urbanizma događaju se na pukotinama nerealizirane modernističke utopije, ali i nemogućnosti »učenja od« različitosti, upravo »kompleksnosti i protivrječnosti« kao bitnog gradotvornog elementa.

Venturi je svoje pouke pronalazio u iskustvima pop-arta, konkretno u protivrječnosti razmjera i konteksta slike potaknute popularnim vizualijama, slike koja predstavlja već postojeće produkte slobodnim kolažiranjem različitih elemenata. Izazovnost i neobičnost »Las Vegasa« jest činjenica da je to pionirska analiza grada kao informatičkog bića, grada kao pulsirajućeg organizma elektronske tehnologije. Utoliko je ova knjiga temelj nekoga budućeg istraživanja, možda i utopije, a zakašnjeli prijevod (ipak još na vrijeme) čini je posebno značajnom za teorijsku misao domaće provenijencije. A ta još pati od kroničnog nedostatka kapitalnih prijevoda, što se ne tiče samo knjige Reynera Banhama.